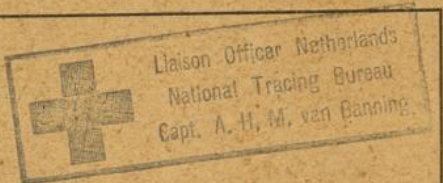

584/R/20.

87

SOBIBOR

CATEGORY VIII

No. 1.

O.C.C. 11 / 15 / 7/2

UITGAVE VAN:

AFWIKKELINGSBUREAU CONCENTRATIEKAMPEN

BURNIERSTRAAT 1

TELEFOON 182057*

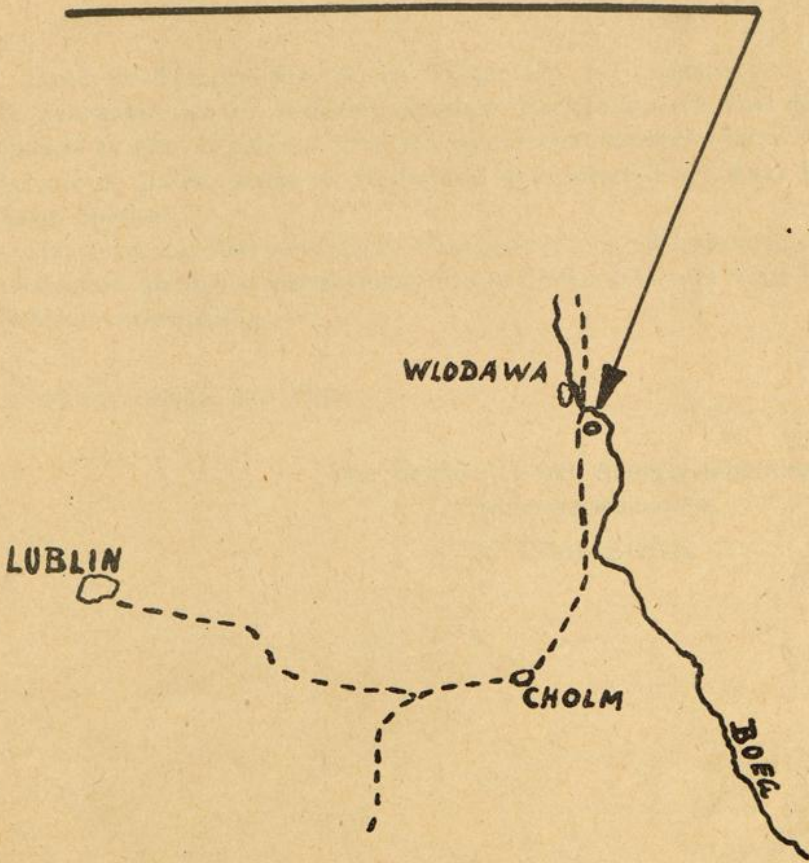
'S-GRAVENHAGE

NADRUK VERBODEN

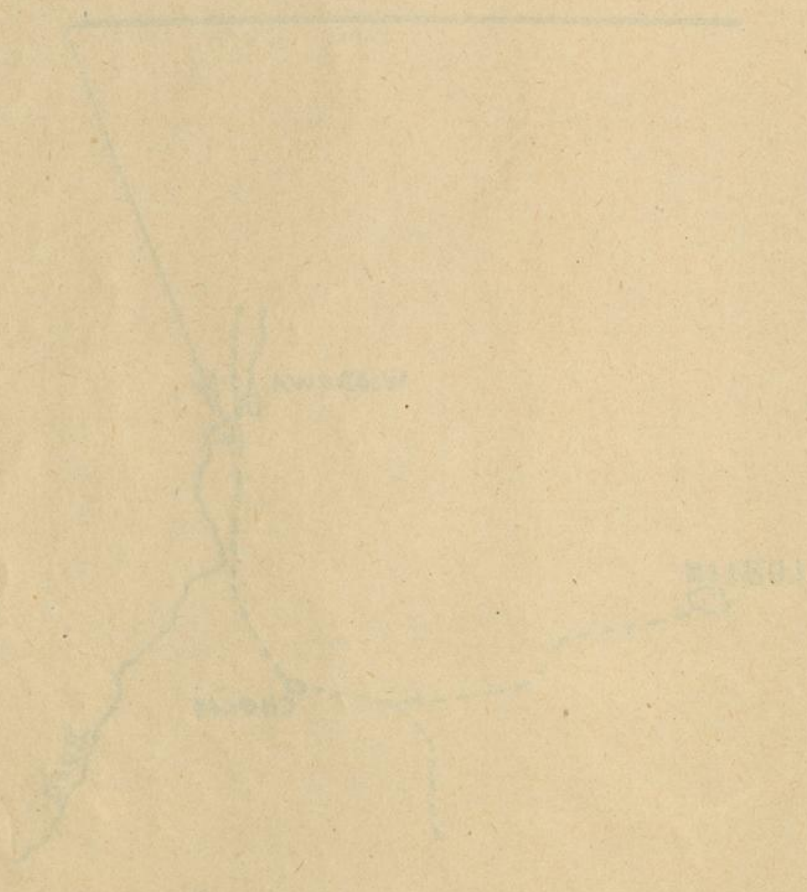
Handwritten signature/initials

9 VER 8

SOBIBOR

SOBIBOR

Door de Heeren Mr. A. de Haas, Dr. L. Landsberger en K. Selowsky van de Afdeeling Joodsch Recherchewerk van mijn Bureau is een uitgebreid juridisch onderzoek ingesteld naar het lot van de Joden, welke uit Nederland gedeporteerd zijn naar het kamp Söbivor.

Het resultaat hiervan wordt weergegeven in dit rapport, dat uitsluitend als documentatie-materiaal is bestemd en niet voor het publiek verkrijgbaar.

's-Gravenhage, Juli 1946.

Het Hoofd van het Afwikkelingsbureau
Concentratiekampen,
A. TIMMENGA.

Het is niet geoorloofd zonder toestemming van het Afwikkelingsbureau Concentratiekampen dit rapport geheel of gedeeltelijk te publiceeren of in een publicatie te verwerken.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

SOBIBOR.

Sobibor was in 1943 het vernietigingskamp voor de vanuit Nederland gedeporteerde Joden. Het was gelegen ongeveer 80 K.M. ten Oosten van Lublin bij de oude Poolsch-Russische grens van 1939. Of Sobibor als een hoofdkamp werd beschouwd is nog niet vastgesteld, doch verondersteld wordt, dat het ressorteerde onder Lublin.

Het was geen werkkamp, maar een vernietigingskamp, dat reeds in het jaar 1941 bestond. Begin 1943 hadden tienduizenden Poolse, Russische en Oostenrijksche Joden reeds den weg naar de gaskamers afgelegd. Het was een specifiek Joodsch kamp.

I.

Alvorens er toe over te gaan een beknopt overzicht te geven van het bewijsmateriaal, dat in officieele verklaringen, opgenomen door daartoe door het Afwikkelingsbureau aangezochte juristen, is vastgelegd, volgt hier een opgave van transporten, die hebben plaatsgevonden.

De volgende 18 deportatietreinen zijn met zekerheid van Westerbork naar het Concentratiekamp Sobibor vertrokken.

Jaar:	Maand:	Dag v. vertrek:	Dag v. aankomst:	Aantal:
1943	Maart	2/3	5/6	1105
"	"	10	13	1105
"	"	17	20	964
"	"	30	2 April	1255
"	April	6	9	2020
"	"	13	16	1204
"	"	20	23	1166
"	"	27	30	1204
"	Mei	4	7	1187
"	"	11	14	1446
"	"	18	21	2511
"	"	25	28	2862
"	Juni	1	4	3006
"	"	8	11	3017
"	"	29	2 Juli	2397
"	Juli	6	9	2417
"	"	13	16	1988
"	"	20	23	2209

33063

In totaal dus 33.063 personen. Slechts 19 hiertoe behorende mensen zijn teruggekeerd. Aangenomen mag worden, dat alle teruggekeerden bekend zijn.

Van de overigen zijn de personen jonger dan 17 en ouder dan 35 jaar zeker om het leven gebracht, terwijl het zelfde, met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid kan worden gezegd van alle anderen.

De dag van aankomst is als sterfdag van al deze mensen te beschouwen.

Van de trein van **17 Maart, 11 Mei, 1 Juni en 8 Juni 1943** zijn alle vrouwen en kinderen vergast.

Aan de verklaringen, die in de bijlage in beknopte vorm zijn opgenomen, is het volgende ontleend.

Het kamp had één gaskamer, welke ongeveer 600 mensen kon bevatten. Het gas werd door de douches in de kamer gebracht. Wanneer de mensen gestorven waren, wentelde de vloer en vielen de stoffelijke overschotten naar beneden. De bagage van de transporten werd gesorteerd en vervolgens werden deze goederen weer naar Duitschland gestuurd.

Er vonden zoo goed als geen selecties plaats. De transporten werden vrijwel zonder uitzondering onmiddellijk vergast.

Van de trein **10 Maart 1943** (1105 personen) werden ca. 60—80 jonge vrouwen en mannen voor werk uitgezocht, van het transport **17 Maart 1943** (964 personen) 35 mannen, van het transport **6 April 1943** (2020 personen) ca. 50 jonge mannen en vrouwen, van het transport **11 Mei 1943** (1446 personen) alleen 80 mannen en van het transport **1 Juni 1943** (3005 personen) alleen 81 jonge mannen; de rest van deze transporten is onmiddellijk vergast.

De uitgezochte personen zijn deels in Sobibor te werk gesteld — alleen voor werkzaamheden in verband met de vergassing — deels onmiddellijk doorgezonden naar naburige kampen in het district Lublin.

Er zijn meer dan 33.000 Joden uit Nederland in Sobibor om het leven gebracht, buiten de vele transporten uit andere landen, die ook alle zijn vergast.

In den tijd van 9 April 1943 tot eind Juli 1943 kwam regelmatig elken Vrijdag een transport uit Westerbork aan, dat onmiddellijk werd vergast.

Inderdaad zijn alle transporten steeds op een Dinsdag van Westerbork gegaan en op een Vrijdag in Sobibor aangekomen, behalve de beide transporten van 10 en 17 Maart 1943, die op een Woensdag zijn vertrokken en op een Zaterdag aangekomen.

Het transport van Westerbork naar Sobibor duurde drie dagen.

Hiermede stemt overeen, dat in den tijd van eind Februari 1943 tot half Juli 1943 geen transporten uit Nederland in Auschwitz zijn aangekomen (**verklaring 200**). De naar Theresiënstadt en naar Bergen-Belsen vertrokken treinen zijn in de boeken van Westerbork als zoodanig aangemerkt.

Het staat derhalve vast, dat de menschen, die op een Dinsdag resp. Woensdag uit Westerbork naar Sobibor zijn gedeporteerd en daar drie dagen later op Vrijdag resp. Zaterdag zijn aangekomen, op dezen Vrijdag resp. Zaterdag in Sobibor zijn overleden; **dit is de sterfdag van al deze menschen.**

Een z.g. kindertransport (uitsluitend bestaande uit kinderen met hun moeders) is uit Vught via Westerbork in Sobibor aangekomen en zonder eenige selectie terstond vergast. Dit transport werd op 8 Juni 1943 in Westerbork samengesteld uit de op 6 en 7 Juni vanuit Vught vertrokken treinen.

In October 1943 waren van alle transporten uit Nederland in totaal nog ca. 800 menschen in Sobibor en in de naburige kampen (alle gelegen in het district Lublin) werkzaam.

Op 14 October 1943 brak in Sobibor een georganiseerden opstand uit tegen de Duitse S.S., omdat men bij geruchte had vernomen, dat alle kampbewoners op 16 October 1943 zouden worden doodgeschoten. 16 S.S.-mannen werden gedood, maar alle kampbewoners op ca. 30 menschen na, vonden als gevolg van dezen opstand den dood; deze 30 menschen trachtten te ontvluchten, maar er waren mijnevelden rondom het kamp en bij de ontvluchttingspoging is een aantal personen om het leven gekomen; de rest kon zich aansluiten bij de Poolsch—Russische partizanen.

Op 8 November 1943 vond de groote uitroeiingsactie der Duitschers tegen alle Joodsche kampen en ghetto's in het district Lublin plaats en bij deze gelegenheid zou ook het geheele kamp Sobibor geliquideerd zijn, evenals alle andere kampen in de nabijheid en in het geheele district Lublin.

Volgens de registratieboeken van Westerbork zijn in het geheel 33.063 menschen naar Sobibor gedeporteerd. Van hen zijn bekend als teruggekeerd in het geheel 19 menschen, waaronder 3 mannen en 16 vrouwen. Van deze personen waren alleen 2 vrouwen vrij geruimen tijd (van 9 April tot 14 Oct. 1943), in het kamp, terwijl de andere getuigen slechts een paar uren na aankomst daar vertoefden en daarna werden doorgezonden, verdeeld over de kampen in het district Lublin.

Uit de verklaringen 35 en 72 zou moeten worden afgeleid, dat nog meerdere treinen uit Westerbork naar Sobibor zijn vertrokken. met zekerheid is dit echter niet vast te stellen.

II.

a) Uit de volgende 5 transporten zijn de hierna te noemen personen (z.g. representanten) teruggekeerd.

Trein 10 Maart 1943: 12 representanten.

Prt. 40: Mej. Cato Polak, Wagenstraat 185, den Haag.

Prt. 122: Mej. Sophie Huisman, Mathenesserln. 405, Rotterdam.

Prt. 134: Mej. Judith Eliazar, Pupillenstraat 65, Rotterdam.

Prt. 134: Mevr. Bertha Jansen—Ensel, v. Brakelstr. 3b, Rotterdam.

— : Mej. (Celine) Selina Ensel, v. Brakelstraat 3b, Rotterdam.

Prt. 178: Mevr. Mirjam Penha—Blitz, Jekerstraat 14, A'dam.

Prt. 188: Mej. Sophie Verduin, Kribbestraat 41, Amsterdam.

— : Mej. Beppie v. Praag, Breitnerstraat 77, Rotterdam.

— : Mej. Deetje v. Praag, Breitnerstraat 77, Rotterdam.

— : Mej. Suze Polak, Bruegelstraat 213, den Haag.

— : Mej. Söre Polak, Bruegelstraat 213, den Haag.

Prt. 215: Mevr. Jeanette de Vries—Blitz, Palestrinastraat 26, Amsterdam.

Trein 17 Maart 1943: 1 representant.

Prt. 186: Heer Elias Isak Alex Cohen, Cortingstr. 2, Groningen.

Trein 6 April 1943: 4 representanten.

Prt. 35: Mevr. Saartje Engel—Wijnberg, Nw. Veemarkt 23, Zwolle.

Prt. 72: Mej. Ursula Stern, Haagstraat 13, Utrecht.

Prt. 180: Zusters Sientje en Jetje Veterman, Sanatorium Hellen-
doorn.

Trein 11 Mei 1943: 1 representant.

Prt. 192: Heer Jozef Wins, Mauritskade 109, Amsterdam.

Trein 1 Juni 1943: 1 representant.

Prt. 177: Heer Jules Schelvis, Andreas Bonnstraat 9huis, A'dam.

Van deze 5 treinen staat dus met wiskundige zekerheid vast, dat deze transporten uit Westerbork naar Sobibor vertrokken en daar aangekomen zijn.

b) Van de volgende 12 treinen zijn in Sobibor slachtoffers herkend.

Trein	2 Maart 1943	2 slachtoffers
"	10 " "	12 "
"	6 April "	18 "
"	13 " "	3 "
"	20 " "	3 "
"	27 " "	2 "
"	4 Mei "	1 "
"	18 " "	4 "
"	8 Juni "	2 "
"	6 Juli "	1 "
"	13 " "	2 "
"	20 " "	1 "

De namen van deze slachtoffers (zie overzicht in de bijlagen) zijn aan de verklaringen ontleend.

De registratieboeken van Westerbork doen uitkomen met welke treinen deze slachtoffers vertrokken waren. De conclusie is dus gerechtvaardigd dat alle mensen, die op dezen datum van vertrek uit Westerbork gedeporteerd zijn met de dienovereenkomstige treinen naar Sobibor zijn gegaan en daar om het leven gebracht.

c) Van de volgende 3 treinen:

Vertrek: 30 Mrt 1943 (Dinsdag) Aank.: 2 April 1943 (Vrijdag)
 " 25 Mei 1943 (Dinsdag) " 28 Mei 1943 (Vrijdag)
 " 29 Juni 1943 (Dinsdag) " 2 Juli 1943 (Vrijdag)

zijn noch representanten teruggekeerd, noch slachtoffers in Sobibor herkend.

Maar hun vertrekkedata vallen **tusschen** die van de sub a) en b) genoemde treinen; ook zijn zij **alle** op een Dinsdag vertrokken, en zouden op een Vrijdag in Sobibor zijn aangekomen bij een reisduur van drie dagen (zie de andere treinen).

Inderdaad zeggen de getuigen (**verklaring 72 en 186**) dat in dien tijd **elken** Vrijdag een trein uit Westerbork in Sobibor is aangekomen.

Dus volgt uit het schema der vertrekkedata, in verband met de getuigenverklaringen, dat ook deze treinen inderdaad naar Sobibor zijn gegaan wat ook overeenkomt met het feit (**verklaring 200**), dat in dezen tijd geen treinen in **Auschwitz** zijn aangekomen (de naar Theresiënstadt en Bergen-Belsen vertrokken treinen zijn in de boeken van Westerbork als zoodanig aangemerkt.)

Ook al zijn tot nu toe van deze treinen geen slachtoffers in Sobibor herkend, toch kan met voldoende zekerheid aannemelijk worden gemaakt, dat ook deze treinen behooren tot de categorie der Sobibor deportatie.

DETAILS OVER EENIGE TREINEN.

Verklaring 49, 122, 134, 178 en 188.

Trein 10 Maart 1943: Hiervan zijn 12 representanten (alleen vrouwen), maar zij hebben slechts enkele uren in Sobibor vertoefd en zijn toen verder gegaan naar kampen in het district Lublin. Uitgezocht voor werk zijn ongeveer 60—80 mensen (jonge mannen en meisjes). De rest is reeds op weg naar de gaskamer vreeselijk mishandeld en gedeeltelijk doodgeslagen of doodgeschoten.

Verklaring 186.

Trein 17 Maart 1943: 1 representant.
Voor werk zijn uitgezocht alleen 35 mannen tot den leeftijd van 40 jaar. Vrouwen zijn niet voor werk uitgezocht. De rest is vergast. Getuige is onmiddellijk na aankomst in Söbibor naar een kamp in het district Lublin doorgezonden.

Verklaring 35, 72 en 180.

Trein 6 April 1943: 4 representanten (alleen vrouwen).
Alleen 2 getuigen hebben den geheelen tijd van 9 April tot 14 October 1943 in Söbibor vertoefd. Uitgezocht voor werk zijn ca. 30 jonge mannen en 16—28 meisjes. De rest is vergast. Deze getuigen berichtten over den opstand in October 1943.

Verklaring 192.

Trein 11 Mei 1943: 1 representant.
80 mannen zijn voor het werk uitgezocht en geen vrouwen. De rest is vergast. Getuige is onmiddellijk na aankomst in Söbibor doorgestuurd naar een kamp in het district Lublin.

Verklaring 177.

Trein 1 Juni 1943: 1 representant.
Uitgezocht voor werk zijn alleen 81 jonge mannen en geen vrouwen. De rest is onmiddellijk vergast. Getuige is onmiddellijk na aankomst in Söbibor doorgestuurd naar een kamp in het district Lublin.

BIJLAGEN

94

SLACHTOFFERS HERKEND IN SOBIBOR.

Bij elke trein staat vermeld, welke personen in Sobibor gezien en daar definitief overleden zijn.

2 Maart 1943:

Lou (Levi) Brandel, Käty Gokkes.

10 Maart 1943:

Jaap Berlijn, (Vrouw) Berlijn, Jetty Fresco, L. Polak, Annie Rootvelt, Lena Stad, Ans Troostwijk, Menno Troostwijk, Lenie Verduin, Jacob Veterman, Maup Zeehandelaar, van Zwanenburch.

6 April 1943:

Celina van Bremen, Lenie Broekhuis, Brommet, Mini Cats, (Vrouw) Cats, Clara de Hartog, Leo Heilbron, Elly Herschel, Jetty Heijmans, Harrie Lever, (Echtpaar) Pereboom, Lien van Straten, Roos van Straten, Mirjan de Vries, Nanie van Wezel, Wim van Wezel, Nathan Nathans.

13 April 1943:

(echtpaar) Danielson, Miep Danielson.

20 April 1943:

Fie Cohen, Beppie Viool, Jettie Viool.

27 April 1943:

(Echtpaar) Hopfmeier.

4 Mei 1943.

Nathan Herschel.

18 Mei 1943:

Frau Gotlieb, Willie Toller, Elie Veterman, Koos Veterman.

8 Juni 1943:

Floortje Blok, (Vrouw) Wolf—Katz.

6 Juli 1943:

R. de Arend.

13 Juli 1943:

Bella Hopfmeier, Carla Onderwijzer.

20 Juli 1943:

Nathan van Zwanenburg.

VERKLARINGEN.

Verklaring 35.

Mevrouw Saartje Engel—Wijnberg, geb. 15 Mei 1922
te Groningen, wonende te Zwolle, Nieuwe Veemarkt 23.

Trein 6 April 1943:

GedepORTEERD uit Westerbork met trein van 6 April 1943, aankomst in Sobibor op 9 April 1943.

Geselecteerd werden een aantal mannen en 28 jonge meisjes. De rest is dadelijk na aankomst vergast.

De jonge meisjes ontmoetten elkaar regelmatig in het kamp, zij aten en sliepen gezamenlijk; zij moesten de rugzakken van vergaste menschen sorteeren.

Na 3 weken zijn 72 Nederlandsche mannen, die in het kamp werkten, doodgeschoten, omdat hun plan tot vluchten verraden was; er was nog slechts één Nederlandsche man in het kamp.

Daarna is wekelijks tot 14 September 1943 één transport uit Westerbork aangekomen, doch ca. Juli/Augustus 1943 gedurende 3 weken niet; hiertoe behoorde een uitsluitend uit vrouwen en kinderen bestaand transport, dat uit Vught via Westerbork in Sobibor aankwam en in zijn geheel zonder eenige selectie terstond in de gaskamer verdween. Van alle verdere transporten zijn in totaal 800 mannen en vrouwen uitgezocht om te werken in de naburige kampen.

Op 14 October 1943 brak in het kamp een opstand uit, georganiseerd door de Russische en Poolse kampbewoners tegen de Duitse S.S. omdat, volgens hooren zeggen, alle kampbewoners op 16 October 1943 zouden worden doodgeschoten.

Als gevolg van dien opstand zijn alle kampbewoners op ca. 30 man na gedood.

Getuige is met haar man Chaim Engel ontvlucht, bij welke gelegenheid 16 S.S.-mannen zijn gedood, waarvan één door Chaim Engel. Na deze ontvluchting waren alle in het kamp achtergeblevenen, naar meening van getuige, niet meer in leven, omdat het geheele kamp werd geliquideerd.

Na de ontvluchting heeft getuige met partisanen 9 maanden in de Poolse bosschen geworven tot de bevrijding.

Verklaring 49.

Mejuffrouw Cato Polak, geb. 4 December 1920,
-wonende Wagenstraat 185, den Haag.

Trein 10 Maart 1943.

Gedepoteerd uit Westerbork met trein van 10 Maart 1943; eigenlijk had de trein Dinsdag 9 Maart 1943 moeten vertrekken, maar hij was niet op tijd gereed.

De trein kwam zeker pas Zaterdag 13 Maart 1943 in Sobibor aan.

Getuige bleef enkele uren in Sobibor en werd na 1 à 2 uur onmiddellijk verder gestuurd naar Lublin.

Met haar werden voor Lublin uitgezocht in totaal 30 vrouwen en 12 mannen, die zich als arts of verpleger (verpleegster) hadden opgegeven.

Bovendien heeft getuige gezien, dat ca. 80 jonge krachtige mannen tusschen 18 en 35 jaar, blijkbaar voor werk uitgezocht werden

95

en weg marcheerden. De rest van de menschen bleef in de stationsbarakken welke niet van bedden voor overnachten waren voorzien.

Ouden van dagen en zieken werden op lorries weggetransporteerd.

In Lublin hoorde getuige, dat deze menschen allen waren vergast.

Getuige is via Lublin—Trawiniki—Auschwitz—Bergen-Belsen—Raguhn—Theresiënstadt naar Nederland gekomen.

Verklaring 72.

Mejuffrouw Ursula Stern, geb. 28 Augustus 1928,
wonende Haagstraat 13, Utrecht.

Trein 6 April 1943.

Gedeporteerd uit Westerbork met trein 6 April 1943; aankomst in Sobibor 9 April 1943.

Getuige heeft tot 14 October 1943 daar gewerkt.

Sobibor was een kamp ongeveer 60 K.M. ten Oosten van Lublin bij de oude Poolsch—Russische grens van 1939 en moet als een vernietigingskamp worden beschouwd. Bij aankomst van getuige waren er ongeveer 200 Poolsche en 40 Nederlandsche Joden; haar werd verteld, dat het kamp al twee jaar bestond en dat er Poolsche, Russische en Oostenrijksche Joden bij duizenden waren vergast. Het was een speciaal Joodsch kamp.

Er was een gaskamer, welke ongeveer 600 menschen kon bevatten; het gas werd door douches in de kamer geleid. Nadat de menschen gestorven waren, wentelde de vloer en vielen zij naar beneden.

De vergassing van een groep duurde één kwartier.

Tijdens het verblijf van getuige in Sobibor van 9 April tot 14 October 1943 kwam regelmatig elke Vrijdag één transport uit Westerbork, dat onmiddellijk werd vergast. Alleen in Augustus is 3 weken lang geen transport aangekomen.

Practisch vond er geen selectie plaats, de transporten werden zonder uitzondering onmiddellijk vergast.

Volgens schatting ongeveer 50.000 Joden uit Nederland.

Behalve deze transporten uit Westerbork zijn er nog veel transporten uit andere landen gekomen; zij werden alle vergast.

Het werk van getuige was de bagage van de transporten te sorteeren; de goederen werden weer naar Duitschland gestuurd.

Ook is een kindertransport uit Vught aangekomen; de kinderen werden onmiddellijk vergast.

Van het transport van getuige werden bij aankomst 16 meisjes en 30 jonge mannen voor werk uitgezocht, alle anderen zijn vergast. Zij moesten eerst een brief naar Holland schrijven, daarna werden hun haren afgeknipt en een S.S.-man hield een toespraak: „Zij moesten niet bang zijn vermoord te worden, zij zouden naar de Oekraïne gestuurd worden.”

Daarna moesten zij z.g. gaan baden, hetgeen beteekende, dat zij vergast werden.

Op 14 October 1943 waren er nog ongeveer 600 Joden in het kamp. Zij kwamen in opstand en vermoordden 16 Duitsche bewakers en probeerden te vluchten; maar er was een mijneveld om het kamp en bij de ontvluchtingspoging zijn een aantal personen gedood.

Getuige slaagde er in te ontvluchten en kwam bij een stoottroep van Poolsche partizanen terecht; hier bleef getuige tot 23 Juni 1944, de bevrijding door de Russen.

Verklaring 122.

Mejuffrouw Sophia Huisman, geb. 22 Januari 1926 te Rotterdam, wonende Mathenesserlaan 405, Rotterdam.

Trein 10 Maart 1943.

Gedeporteerd uit Westerbork met trein 10 Maart 1943. Verder getransporteerd naar Lublin, samen met **30 mannen** (uitgezocht als Sanitäter en doktoren) en in het geheel **30 vrouwen** (uitgezocht als verpleegsters of wasch- en naimeisjes); allen jonge meisjes op 2 of 3 na, die wat ouder waren.

Sobibor was een vernietigingskamp. De uitgezochte menschen verkeerden allen in de meening, dat de overige deelnemers van het 1200 hoofden tellende transport vergast zijn.

In Sobibor moesten alle bagage, geld en waardevoorwerpen achtergelaten worden en alle kleeven, welke de menschen niet aan hadden.

In November 1943 was in de buurt van Lublin een groote Duitse vernietigingsactie; alle menschen in de kampen Lublin—Trawiniki—Ponjatowa—Radom gedeeltelijk en alle verdere kampen in de buurt werden doodgeschoten of vergast.

Verklaring 134.

Mevrouw B. Jansen—Ensel, geb. 23 Mei 1924 te Amsterdam, wonende te Rotterdam, van Brakelstraat 3b.

Samen met verklaring van Mejuffrouw J. Eliazar.

Trein 10 Maart 1943.

Gedeporteerd uit Westerbork met trein van 10 Maart 1943. Aankomst in Sobibor op 13 of 15 Maart 1943.

Uitgezocht voor werk zijn **30** meisjes en **44** mannen, de rest is vergast en verbrand, nadat zij weggehaald waren in kipkarretjes en vermoedelijk in kuilen neergegoid.

Getuige is in Maart 1943 in Lublin aangekomen.

Getuige is via Maidanki—Mileow—Trawiniki—Lublin—Auschwitz—Birkenau—Bergen-Belsen—Fallersleben—Salzwedel in Nederland aangekomen.

96

Verklaring 134.

Mejuffrouw Judith Eliazar, geb. 3 December 1914 te Rotterdam,
wonende te Rotterdam, Pupillenstraat 65.

Samen met verklaring Mevrouw B. Jansen—Ensel.

Trein 10 Maart 1943.

Gedeporteerd uit Westerbork met trein van 10 Maart 1943. Aankomst in Sobibor op 13 of 15 Maart 1943.

Uitgezocht voor werk zijn 30 meisjes en 44 mannen, de rest is vergast en verbrand, nadat zij weggehaald waren in kipkarretjes en vermoedelijk in kuilen neergegooid.

Getuige is in Maart 1943 in Lublin aangekomen.

Getuige is via Maidanki—Mileow—Trawiniki—Lublin—Auschwitz—Birkenau—Bergen-Belsen—Buchenwald—Lippstadt bij Hannover—Kaunitz in Nederland aangekomen.

Verklaring 177.

Hr. Jules Schelvis, geb. 7 Januari 1921 te Amsterdam.
wonende te Amsterdam, Bonnstraat 9huis.

Trein 1 Juni 1943.

Gedeporteerd uit Westerbork met trein van 1 Juni 1943 en wel via Bremen, Wittenberg, Berlijn, Breslau, Lublin naar Sobibor.

De reis duurde 4 dagen. Met groote letters was er aangebracht: „S.S. Sonderlager Sobibor”.

81 Jonge mannen en jongens, onder wie getuige, werden voor werk uitgezocht en 3 uren later naar Trawiniki doorgestuurd.

Getuige heeft later een Poolschen Jood, Lulek Monchait uit Warschau ontmoet, die uit Sobibor was ontvlucht en over het transport van 1 Juni 1943 vertelde, dat de inzittenden zich hadden moeten uitkleeden, waarop zij in een groote barak, het z.g. badhuis werden geleid. Voor de barak stond een luidspreker en een S.S.-man verklaarde, dat de menschen niet om het leven gebracht werden, zooals door de leugencampagnes van de Geallieerden werd verteld, maar alleen moesten gaan baden. Inderdaad kreeg iedereen een stukje zeep en een handdoek en de menschen gingen groepsgewijze de barak binnen, maar 7 minuten later waren allen vergast.

Getuige heeft niet in Trawiniki vertoefd, maar kwam in het kamp Dorohucza; (dit was een turfkamp) en later naar Lublin—Radom—Tomaschow—Auschwitz—Vaihingen—Unterrexingen—Nederland.

Zooals getuige later van een Poolsch ingenieur hoorde is op 8 November 1943 het geheele kamp door de Russen geliquideerd.

Verklaring 178.

Mevrouw Mirjam Penha—Blitz, geb. 5 Juni 1916 te Amsterdam.
Wonende te Amsterdam, Jekerstraat 14.

Trein 10 Maart 1943.

Gedeporteerd uit Westerbork met trein van 10 Maart 1943. Aankomst in Sobibor omstreeks 13 Maart 1943 (via Birkenau — zonder oponthoud — naar Sobibor).

Bij de selectie werden uitgezocht 30 vrouwen en 40 jonge mannen, waarschijnlijk ook de echtgenoot van getuige.

Binnen anderhalf uur werd de rest van de mannen, vrouwen en kinderen met behulp van een electrischen trein met kipwagens weggebracht, vreeselijk mishandeld en gedeeltelijk doodgeschoten; de laatste rest werd in de lorries doodgeschoten.

Na een oponthoud van 4—5 uur ging getuige naar Lublin en later naar Manejow en Trawiniki; hier werden 18.000 Joodsche lijkjes verbrand, die daar bij elkaar gebracht waren na de groote actie van 8 November tegen de Joodsche kampen en ghetto's in het district Lublin.

Verklaring 180.

Sientje en Jetje Veterman,
verblijvende in het Sanatorium te Hellendoorn.

Trein 6 April 1943.

Beiden gedeporteerd uit Westerbork met trein van 6 April 1943. De zusters werden uitgezocht voor werk met nog 28 andere vrouwen.

Sientje Veterman is later naar Mileow—Trawiniki—Auschwitz—Lippstadt gegaan en Jetje Veterman via Bergen-Belsen in Nederland teruggekomen.—

Verklaring 186.

Elias Isak Alex Cohen, geb. 27 September 1905 te Groningen,
wonende te Groningen, Cortingstraat 2.

Trein 17 Maart 1943.

Gedeporteerd uit Westerbork met trein van Woensdag 17 Maart 1943. Aangekomen in den nacht van Vrijdag op Zaterdag, ca. 12 uur.

Uitgezocht werden 35 mannen onder de 40 jaar, waaronder ook getuige (doktoren en menschen met diploma Eerste Hulp bij Ongelukken). Alle andere mannen moesten blijven staan voor een afzetting van een uit riet opgetrokken muur en de vrouwen en kinderen moesten door een poort loopen.

97

De 35 uitgezochte mannen werden met denzelfden trein verder gebracht en kwamen tegen den morgen in Lublin aan.

Later kwam getuige in Maidanek en in het arbeidslager Skarzisko-Kemiennon, district Radom. Daar hoorde getuige dat er elke week een heelen tijd lang een trein met Nederlanders voorbij reed naar Sobibor.

Getuige is via Buchenwald—Schlieben—Theresiënstadt naar Nederland gekomen.

Verklaring 188.

Mejuffrouw Sophie Verduin, geb. 30 April 1926 te Amsterdam, wonende te Amsterdam, Kribbestraat 41.

Trein 10 Maart 1943.

Gedeporteerd uit Westerbork met trein van 10 Maart 1943; aankomst in Sobibor omstreeks 13 Maart 1943.

Getuige bleef in Sobibor slechts eenige uren en beleefde hetzelfde als Mevrouw M. Penha—Blitz (zie verklaring 178).

Getuige is via Lublin—Budzin—Radom—Birkenau—Auschwitz—Bergen-Belsen in Nederland gekomen.

Verklaring 192.

Jozef Wins, wonende te Amsterdam, Mauritskade 109.

Trein 11 Mei 1943.

Gedeporteerd uit Westerbork met trein van 11 Mei 1943 naar Sobibor via Radom—Lublin—Chelmno..

Bij aankomst in Sobibor werden 80 jonge krachtige mannen voor werk uitgezocht, omdat zij Duitsch konden spreken. Vrouwen werden van dit transport niet voor werk uitgezocht.

De rest werd vergast; zij moesten schoenen en sokken uittrekken en oudere en zieke menschen werden op lorriewagentjes gegooid; voortdurend werden deze menschen met zwepen geslagen.

Volgens getuige was Sobibor en niet Auschwitz het vernietigingskamp, waar het grootste deel der Nederlandsche Joden om het leven is gekomen!

Getuige werd nog denzelfden nacht na aankomst met de 80 uitgezochte mannen doorgestuurd naar Dorohucz, Post-Trawiniki en daarna verder naar Lublin—Radom—Tomascow—Vaihingen—Unterrexingen—Kochendorf—Dachau—Nederland.

Zooals de S.S. aan getuige vertelde had op 8 November 1943 de groote uitmoording in het geheele district Lublin plaats, waarbij al de Joodsche kampen in dit district zijn uitgemoord, n.l. Dorohucz, Trawiniki, Poniatow, Budzin, Lublin Flugplatz, Lublin-Maidanek, Lublin-Lipowa en verschillende andere kampen, waarvan de namen getuige niet bekend zijn.

Verklaring 200.

Jacob Izak van Gelder, geb. 21 April 1926 te Rotterdam,
Wonende te 's-Gravenhage, Leyweg 584.

Trein 24 Juli 1942.

Gedepoteerd uit Westerbork met trein van 24 Juli 1942 naar
Auschwitz-Birkenau.

Getuige was werkzaam bij het z.g. Canada-commando vanaf
ongeveer 1 September 1942—25 October 1944.

Volgens getuige zijn van eind Februari tot half Juli 1943 geen
transporten uit Nederland in Auschwitz aangekomen.

